

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. декана ФКІТ
Ігор ЯКИМЕНКО

“ 31 ” 08 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ІННІОТ
Святослав ПИТЕЛЬ

“ 31 ” 08 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проректора з науково-
педагогічної роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ

“ 31 ” 08 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни

“Економіка галузевих ринків”

ступінь вищої освіти – бакалавр

галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність – 051 Економіка

освітньо-професійна програма – «Економічна кібернетика»

Кафедра економіки та економічної теорії

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практичні (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, КПІЗ (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Екзамен (сем.)
Денна	IV	VII	40	26	4	10	70	150	VII
Заочна	IV	VII	8	4	-	-	138	150	VIII

31.08.2023
[Signature]

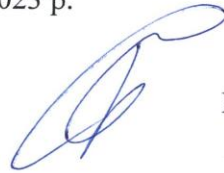
Тернопіль – ЗУНУ
2023

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 051 Економіка, затвердженої Вченою Радою ЗУНУ (протокол № 10 від 24.06.2020 р.).

Робочу програму склала доцент кафедри економіки та економічної теорії, канд. екон. наук, доцент Наталія Іванівна Костецька.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри економіки та економічної теорії, протокол № 1 від 29.08.2023 р.

Завідувач кафедри, д-р екон. наук, проф.

Віктор КОЗІЮК

Розглянуто і схвалено на засіданні групи забезпечення спеціальності «Економіка», протокол № 1 від 30.08.2023 р.

Голова групи забезпечення спеціальності, д-р екон. наук, проф.

Віктор КОЗІЮК

Гарант ОПП «Економічна кібернетика», доктор філософії, доцент

Катерина ПРИШЛЯК

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ»

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ»

Дисципліна «Економіка галузевих ринків»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Статус дисципліни - обов'язкова дисципліна циклу професійної підготовки Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність 051 Економіка Освітньо-професійна програма «Економічна кібернетика»	Рік підготовки: <i>Денна</i> – 4 <i>Заочна</i> – 4 Семестр: <i>Денна</i> – 7 <i>Заочна</i> – 7, 8
Кількість змістовних модулів – 2	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Лекції: <i>Денна</i> – 40 год. <i>Заочна</i> – 8 год. Практичні заняття: <i>Денна</i> – 26 год. <i>Заочна</i> – 4 год.
Загальна кількість годин: 150 год.		Самостійна робота: <i>Денна</i> – 70 год. <i>Заочна</i> – 138 год. Тренінг, КПЗ: <i>Денна</i> – 10 год. Індивідуальна робота: <i>Денна</i> – 4 год.
Тижневих годин: Денна форма навчання – 10 год., з них аудиторні – 5 год.		Вид підсумкового контролю – іспит

2. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ”

2.1. Мета вивчення дисципліни

Метою дисципліни “Економіка галузевих ринків” є вивчення базових концепцій, основних шкіл і методів дослідження галузевих ринків, набуття навичок аналізу закономірностей та особливостей функціонування галузевих ринків і їх сталого розвитку, особливостей галузевої політики держави та поведінки фірм на ринках.

Програма та тематичний план дисципліни орієнтовані на глибоке засвоєння студентами комплексу питань, пов'язаних з різними аспектами функціонування галузевих ринків та поведінки фірм на них, що потребують глибоких знань теорії та практичних навичок щодо формування ресурсної бази різних галузей, визначення економічної ефективності функціонування різних типів ринкових структур. У цих умовах особливої актуальності набувають проблеми інноваційного розвитку галузей національної економіки, без чого стає неможливим виробництво конкурентоспроможної продукції.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання вивчення дисципліни «Економіка галузевих ринків» полягає у вивченні сучасних підходів, методів, моделей, інструментів дослідженні особливостей організації галузевих ринків, оцінці економічних наслідків їх функціонування, дослідженні стратегічної поведінки виробників в умовах цих ринків.

У результаті вивчення курсу “Економіка галузевих ринків” студенти повинні:

- засвоїти теоретичні основи економіки галузевих ринків;
- вміти виконувати необхідні розрахунки з визначення ефективності функціонування галузей і фірм у різних типах ринкових структур;
- здійснювати аналіз та економічну інтерпретацію одержаних результатів, робити обґрунтовані висновки;
- набути навички практичного використання теоретичних знань у практичній діяльності.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення;
- СК13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни

Вивчення курсу “Економіка галузевих ринків” передбачає наявність ґрунтовних знань із суміжних курсів (“Мікроекономіка”, “Макроекономіка”, “Економіка підприємства”).

2.5. Результати навчання

- ПРН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- ПРН13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники;
- ПРН21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ”

Змістовий модуль 1. Конкуренція на галузевих ринках та їх ефективність

Тема 1. Основи теорії економіки галузевих ринків

Методологія економіки галузевих ринків. Динамічний підхід до аналізу ринків у сучасній теорії галузевих ринків, за якого зворотні зв'язки між ринком і поведінкою фірм приводять до якісних змін у структурі ринку. Основні напрями дослідження в економіці галузевих ринків, їх загальна характеристика, особливості та відмінності у застосовуваній методології до аналізу організації галузевих ринків. Вихідна парадигма існування ефективних галузевих ринків, поняття результативності їх функціонування за Ф. Шерером та Д. Россом.

Системний підхід Гарвардської школи до аналізу економіки галузевих ринків на основі парадигми «Структура – поведінка – результативність»: передбачення параметрів результативності функціонування ринку після аналізу його структури, базових умов і поведінки фірм. Дослідження різних взаємозв'язків, що виникають в результаті функціонування галузевого ринку і визначають поведінку виробників та їх суспільну ефективність. Розвиток підходу на основі парадигми “структура – поведінка – результативність” сучасними дослідниками М. Портером, Ж.-Ж. Ламбенем.

Підхід Чиказької школи на використанні моделей мікроекономіки і теорії ціноутворення для дослідження поведінки фірм та організації галузевих ринків. Основні питання досліджень: закономірності прийняття рішень, вплив галузевої політики на структуру ринку і поведінку ринкових суб'єктів, особливості функціонування квазімонопольних ринків, застосування результатів теорії трансакційних витрат і теорії квазіконкурентних ринків; зв'язок між наявністю бар'єрів входу і поведінкою фірм у галузі.

Історія розвитку економіки галузевих ринків: основні етапи і дослідження науковців.

Література: 8, 14, 15, 17, 18, 20, 34, 35.

Тема 2. Ідентифікація галузевих ринків та їх класифікація

Ідентифікація галузевого ринку та визначення його меж. Статистичні класифікатори в ідентифікації галузевих ринків. Методики визначення продуктових меж галузевого ринку. Визначення географічно обмеженого ринку.

Класифікація галузевих ринків.

Види галузевих ринків за типом ринкової структури.

Різні комбінації класифікаційних ознак та відповідні види ринків. Класифікація ринку пропозиції (Ф. Шерер і Д. Росс). Класифікація ринку попиту і пропозиції Г. фон Штакельберга. Класифікація галузевих ринків за Е. Чемберліном та Дж. Бейном. Класифікація ринкових структур за Д. Хейєм і Д. Моррісом. Види ринків за В. Ойкеном.

Література: 5, 8, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 34, 35.

Тема 3. Галузева конкуренція і конкурентоспроможність

Галузева конкуренція: види, форми, методи реалізації. Об'єкти конкурентного суперництва. Переваги і недоліки галузевої конкуренції.

Чинники інтенсивності конкуренції на галузевих ринках. Види конкурентного суперництва за впливом на прибуток.

Визначення рівня конкуренції на галузевих ринках. Місткість галузевого ринку як основа до аналізу рівня конкуренції на ньому: методика визначення місткості. Ринкова концентрація: поняття, головні параметри для визначення її рівня, крива концентрації.

Показники сили конкуренції на галузевих ринках. Оцінювання рівня конкуренції на галузевих ринках за допомогою: коефіцієнта концентрації; індексу Гарфінделя-Гіршмана, коефіцієнта відносної концентрації, індексу Холла-Тайдмана, чотиричасткового індексу сили конкуренції в галузі; індексу Ханни і Кея; коефіцієнта Лінда, дисперсії ринкових часток. Критерії визначення рівня конкуренції на галузевих ринках в законодавстві України.

Конкурентоспроможність галузі. Конкурентоспроможність галузі в контексті конкурентоспроможності національної економіки. Складові індексу глобальної конкурентоспроможності. Світові центри дослідження глобальної конкурентоспроможності економік країн. Міжнародна конкурентоспроможність галузі. Детермінанти конкурентоспроможності галузі.

Література: 2, 4, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 34, 35.

Тема 4. Економічна ефективність галузевих ринків

Ефективність конкурентних ринків. Наслідки монополізації ринків, вплив на ефективність.

Оцінка наслідків монополізації А. Хаберга.

Оцінка втрат від монопольної влади К. Коулінга та Д. Мюллера.

Х-неефективність Х. Лейбенстайна при оцінці втрат добробуту внаслідок монополізації ринку.

Підтримка конкуренції на галузевих ринках: напрями та інструменти. Види незаконної поведінки фірм відповідно до світової практики антимонопольного регулювання.

Література: 8, 10, 11, 17, 18, 20, 22, 31, 32, 34, 35.

Змістовий модуль 2. Структура галузевих ринків

Тема 5. Чинники структури галузевого ринку

Чинники технологічного характеру. Мінімально ефективний обсяг виробництва (MeB) та його вплив на ефективне число фірм на галузевому ринку. Горизонтальні (ефект масштабу, ефект різноманіття, витрат використання капіталу) та вертикальні (кількість етапів обробки продукції) межі існування MeB. Взаємозв'язок рівня концентрації на галузевих ринках та ефекту масштабу виробництва, види ефектів масштабу.

Поведінкові чинники. Еластичність і темпи зростання попиту. Іноземна конкуренція. Поведінка фірми в довгостроковому періоді щодо можливостей: входу-виходу на галузевий ринок, злиттів та поглинань.

Стохастичні чинники у процесі еволюції галузевого ринку, їх вплив на позитивно асиметричний розподіл фірм, за якого великі фірми зростають швидше порівняно з дрібнішими компаніями. Моделювання впливу стохастичних чинників (Ф. Шерер і Д. Росс, "Процес Жібра").

Політика держави та її вплив на організацію ринків. Характеристика політики держави як чинника структури ринку.

Література: 8, 17, 18, 20, 23, 24, 34, 35.

Тема 6. Ринкова влада фірм на галузевих ринках

Поняття ринкової влади фірми та основні показники її вимірювання. Ринкова (монопольна) влада як здатність продавців чи покупців впливати на цінові та нецінові (поведінкові) параметри конкурентної боротьби на галузевому ринку за допомогою управління попитом та пропозицією. Оцінка ступеня наближення галузевого ринку до ідеальної моделі досконало конкурентного ринку за поведінкою фірм щодо ціни та витрат.

Показники, що характеризують монопольну владу фірм на галузевому ринку: коефіцієнт Бейна; коефіцієнт Лернера; індекс Ротшильда, коефіцієнт Тобіна; коефіцієнт Папандреу.

Література: 8, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 34, 35.

Тема 7. Бар'єри входу-виходу і динаміка галузевого ринку

Визначення ринкових бар'єрів. Вплив бар'єрів на: можливості фірм галузі отримувати додатний економічний прибуток без загрози входу (Джо Бейн), асиметрію фірм – у вигляді додаткового прибутку фірм-старожилів (Дж. Стіглер), витрати входу для фірм-новачків (В. фон Вайцзеккер). Бар'єри виходу з ринку.

Класифікація галузевих ринків залежно від входу за Д. Бейном. Галузеві ринки з легким (вільним) входом; слабо ускладненим, сильно ускладненим, блокованим.

Типи бар'єрів входу-виходу. Нестратегічні бар'єри: місткість ринку; обсяг початкових інвестицій; абсолютна перевага у витратах; відносна перевага в витратах; адміністративні бар'єри; стан інфраструктури ринку тощо.

Стратегічні бар'єри входу-виходу. Ціноутворення, що обмежує вхід. Додаткові інвестиції в обладнання. Продуктова диференціація. Довгострокові контракти з постачальниками і споживачами. Репутація "жорсткого" конкурента.

Відсутність бар'єрів входу і теорія квазіконкурентних ринків.

Емпіричні дослідження бар'єрів входу-виходу. Висота бар'єрів, статистика входу-виходу та динаміка ринку.

Література: 3, 8, 17, 18, 20, 28, 34, 35.

Тема 8. Вертикальна інтеграція на галузевих ринках

Вертикальна інтеграція як економічне явище. Її види. Форми і ступені вертикальної інтеграції фірм на галузевих ринках.

Стимули до вертикальної інтеграції. Витрати вертикальної інтеграції.

Наслідки вертикальної інтеграції. Вертикальна інтеграція як фактор посилення ринкової влади. Вертикальна інтеграція як бар'єр входу на ринок.

Мотиви та інструменти вертикальних контактів. Франчайзинг як особливий вид вертикального контракту.

Наслідки вертикальних контрактів для суспільного добробуту. Антимонопольний контроль вертикальних взаємодій фірм.

Література: 8, 17, 18, 20, 30, 34, 35.

Тема 9. Диференціація продукту, структура ринку і конкуренція

Сутність та наслідки продуктової диференціації. Продукт як набір властивостей. Фактори продуктової диференціації. Реальна та фантомна диференціація. Роль продуктового різноманіття для ринкової влади фірми та розширення можливостей споживчого вибору.

Види продуктової диференціації та їх вплив на ринок. Горизонтальна та вертикальна продуктова диференціація. Вплив типів диференціації на розвиток конкуренції і становище фірм.

Вимірювання продуктової диференціації за: числом товарних марок, перехресною ціновою еластичністю попиту, індексом ентропії, витратами на рекламу, індексом Ротшильда.

Моделі горизонтальної та вертикальної диференціації продукту: Е. Чемберлена, Хоттелінга, Салопа, Ланкастера, Саттона.

Реклама, рівень цін та якість товарів. Структура ринку та витрати на рекламу. Реклама, монопольна влада та рівень прибутковості.

Література: 8, 17, 18, 20, 34, 35.

Тема 10. Антимонопольне регулювання і структура галузевих ринків

Антимонопольне регулювання для підтримки конкуренції на галузевих ринках, його цілі та спрямованість.

Інструменти антимонопольного регулювання галузевих ринків: регулювання окремих галузей та антимонопольне законодавство. Заходи щодо прямого чи непрямого регулювання окремих галузей. Спрямування регулювання на контроль за поведінкою фірм з метою забезпечення балансу між цілями: задоволення інтересів споживачів, створення адекватних стимулів для виробників, ефективність, конкуренція, прибутковість. Антимонопольне законодавство та його дія стосовно всіх галузей та підприємств економіки. Антимонопольні закони або закони про конкуренцію та їх роль у протидії монополюним зловживанням та недопущенні отримання панівного становища на ринку.

Спрямування антимонопольного законодавства на регулювання структури ринку та поведінки окремих фірм. Регулювання структури ринку на основі контролю за економічною концентрацією. Антимонопольне регулювання незаконної поведінки фірм: горизонтальних обмежень (фіксації цін; прив'язаного продажу; блокуючих цін; неправдивої реклами; неправдивого маркування); вертикальних обмежень (виключних прав щодо продажу; обмеження прав купівлі).

Запровадження антимонопольного законодавства і проблема співвідношення між структурою ринку та антиконкурентною поведінкою. “Структуралістський підхід” та його розвиток у дослідженнях Гарвардської школи щодо впливу структури ринку на поведінку корпорацій та результати їх діяльності. Переважання “структуралістського” підходу в антимонопольній політиці до 80-х рр. XX ст. Вплив Чиказької школи на ставлення при антимонопольному регулюванні до низки вертикальних взаємодій фірм.

Література: 8, 9, 10, 11, 17, 18, 20, 34, 35.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ
з дисципліни “Економіка галузевих ринків”
(денна форма навчання)

№ п/п		Кількість годин					Контрольні заходи
		Лекції	Практичні заняття	ІРС	Тренінг, КПЗ	СРС	
<i>Змістовий модуль 1. Конкуренція на галузевих ринках та їх ефективність</i>							
1.	Основи теорії економіки галузевих ринків	2	2	0,25	4	7	Питання, тести
2.	Ідентифікація галузевих ринків та їх класифікація	4	4	0,5		7	Питання, тести, задачі
3.	Галузева конкуренція і конкурентоспроможність	4	4	0,5		7	Питання, тести, задачі
4.	Економічна ефективність галузевих ринків	4	2	0,5		7	Питання, тести, задачі
<i>Змістовий модуль 2. Структура галузевих ринків</i>							
5.	Чинники структури галузевого ринку	4	2	0,5	6	7	Питання, тести, задачі
6.	Ринкова влада фірм на галузевих ринках	4	2	0,25		7	Питання, тести, задачі
7.	Бар'єри входу-виходу і динаміка галузевого ринку	4	2	0,25		7	Питання, тести
8.	Вертикальна інтеграція на галузевих ринках	4	2	0,5		7	Питання, тести
9.	Диференціація продукту, структура ринку і конкуренція	5	4	0,5		7	Питання, тести
10.	Антимонопольне регулювання і структура галузевих ринків	5	2	0,25		7	Питання, тести
Разом		40	26	4	10	70	

(заочна форма навчання)

№ п/п		Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
<i>Змістовий модуль 1. Конкуренція на галузевих ринках та їх ефективність</i>				
1.	Основи теорії економіки галузевих ринків	0,5	0,4	10
2.	Ідентифікація галузевих ринків та їх класифікація	1	0,4	15
3.	Галузева конкуренція і конкурентоспроможність	1	0,4	15
4.	Економічна ефективність галузевих ринків	0,5	0,4	12
<i>Змістовий модуль 2. Структура галузевих ринків</i>				
5.	Чинники структури галузевого ринку	0,5	0,4	14
6.	Ринкова влада фірм на галузевих ринках	0,5	0,4	15
7.	Бар'єри входу-виходу і динаміка галузевого ринку	1	0,4	15
8.	Вертикальна інтеграція на галузевих ринках	1	0,4	15
9.	Диференціація продукту, структура ринку і конкуренція	1	0,4	15
10.	Антимонopolне регулювання і структура галузевих ринків	1	0,4	12
Разом		8	4	138

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Тема 1: Основи теорії економіки галузевих ринків

Мета: опанувати основні поняття дисципліни, її, об'єкт, предмет, методологію та завдання, ознайомитися з історією розвитку.

Питання для обговорення:

1. Економіка галузевих ринків як наука і як навчальна дисципліна.
2. Поняття галузевого ринку.
3. Об'єкт, предмет і завдання дослідження дисципліни.
4. Методологія економіки галузевих ринків.
5. Історія розвитку економіки галузевих ринків.

Література: 8, 14, 15, 17, 18, 20, 34, 35.

Практичне заняття 2

Тема 2: Ідентифікація галузевих ринків та їх класифікація

Мета: засвоїти способи ідентифікації галузевих ринків, їх класифікацію, оцінку ринкової кон'юнктури, опанувати методики визначення продуктових та географічних меж ринку.

Питання для обговорення:

1. Ідентифікація галузевого ринку та визначення його меж. Статистичні класифікатори в ідентифікації галузевих ринків. Визначення продуктових меж галузевого ринку. Визначення географічно обмеженого ринку.
2. Кон'юнктура ринку як об'єкт економічного аналізу.
3. Класифікація галузевих ринків.
4. Види галузевих ринків за типом ринкової структури.
5. Різні комбінації класифікаційних ознак та відповідні види ринків.

Література: 5, 8, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 34, 35.

Практичне заняття 3

Тема 3: Галузева конкуренція і конкурентоспроможність

Мета: засвоїти питання теорії і практики конкуренції та конкурентної боротьби на галузевих ринках, детермінанти конкурентоспроможності галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Питання для обговорення:

1. Галузева конкуренція, її види, форми та методи реалізації.
2. Переваги і недоліки міжгалузевої конкуренції.
3. Чинники галузевої конкурентної боротьби.
4. Концентрація на галузевих ринках і монополізм.
5. Бар'єри входу і виходу з галузі.
6. Показники конкуренції на галузевих ринках.
7. Конкурентоспроможність галузі. Детермінанти конкурентоспроможності галузі.
8. Міжнародна конкурентоспроможність галузі.

Література: 2, 4, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 34, 35.

Практичне заняття 4

Тема 4: Економічна ефективність галузевих ринків

Мета: ознайомитися з методами оцінки ефективності галузевих ринків, навчитися оцінювати наслідки монополізації галузевих ринків, засвоїти способи підтримки конкуренції на галузевих ринках.

Питання для обговорення:

1. Ефективність конкурентних ринків.
2. Наслідки монополізації ринків, вплив на ефективність.
3. Оцінка наслідків монополізації А. Хаберга.
4. Оцінка втрат від монопольної влади К. Коулінга та Д. Мюллера.
5. Х-неефективність Х. Лейбенстайна при оцінці втрат добробуту внаслідок монополізації ринку.
5. Підтримка конкуренції на галузевих ринках: напрями та інструменти.
6. Види незаконної поведінки фірм відповідно до світової практики антимонопольного регулювання.

Література: 8, 10, 11, 17, 18, 20, 22, 31, 32, 34, 35.

Практичне заняття 5

Тема 5: Чинники структури галузевого ринку

Мета: опанувати чинники, які впливають на структуру галузевого ринку.

Питання для обговорення:

1. Чинники технологічного характеру.
2. Поведінкові чинники.
3. Стохастичні чинники.
4. Політика держави та її вплив на організацію ринків.

Література: 8, 17, 18, 20, 23, 24, 34, 35.

Практичне заняття 6

Тема 6: Ринкова влада фірм на галузевих ринках

Мета: засвоїти особливості виникнення та прояву монопольної влади на галузевому ринку; опанувати методiku обчислення показників монопольної влади.

Питання для обговорення:

1. Фірма як суб'єкт галузевого ринку. Поняття ринкової влади фірми.
2. Оцінка ступеня наближення галузевого ринку до ідеальної моделі. Показники ринкової влади.
3. Коефіцієнт Бейна.
4. Коефіцієнт Лернера.
5. Індекс Ротшильда.
6. Коефіцієнт Тобіна.
7. Коефіцієнт Папандреу.

Література: 8, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 34, 35.

Практичне заняття 7

Тема 7: Бар'єри входу-виходу і динаміка галузевого ринку

Мета: з'ясувати особливості бар'єрів входу-виходу на галузеві ринки, види стратегічних та нестратегічних бар'єрів, їх вплив на динаміку ринку.

Питання для обговорення:

1. Визначення ринкових бар'єрів.
2. Класифікація галузевих ринків залежно від входу за Д. Бейном.
3. Типи бар'єрів входу-виходу. Нестратегічні бар'єри.
4. Стратегічні бар'єри входу-виходу.
5. Відсутність бар'єрів входу і теорія квазіконкурентних ринків.
6. Висота бар'єрів, статистика входу-виходу та динаміка ринку.

Література: 3, 8, 17, 18, 20, 28, 34, 35.

Практичне заняття 8

Тема 8: Вертикальна інтеграція на галузевих ринках

Мета: опанувати питання вертикальної інтеграції, її особливості на галузевих ринках та з'ясувати вплив на галузеву конкуренцію.

Питання для обговорення:

1. Вертикальна інтеграція фірм на галузевих ринках як економічне явище, її види.
 2. Форми і ступені вертикальної інтеграції.
 3. Стимули до вертикальної інтеграції.
 4. Витрати вертикальної інтеграції.
 5. Наслідки вертикальної інтеграції.
 6. Мотиви та інструменти вертикальних контактів.
 7. Франчайзинг як особливий вид вертикального контракту.
 8. Наслідки вертикальних контрактів для суспільного добробуту.
- Антимонопольний контроль вертикальних взаємодій фірм.

Література: 8, 17, 18, 20, 30, 34, 35.

Практичне заняття 9

Тема 9: Диференціація продукту, структура ринку і конкуренція

Мета: з'ясувати роль диференціації продукту у формуванні структури галузевого ринку, опанувати питання вертикальної та горизонтальної диференціації продукту.

Питання для обговорення:

1. Сутність та наслідки продуктової диференціації.
 2. Види продуктової диференціації та їх вплив на ринок. Горизонтальна та вертикальна продуктова диференціація.
 3. Вимірювання продуктової диференціації.
 4. Моделі горизонтальної та вертикальної диференціації продукту:
- Е. Чемберлена, Хоттелінга, Салопа, Ланкастера, Саттона.
5. Реклама, рівень цін та якість товарів.
 6. Структура ринку та витрати на рекламу.
 7. Реклама, монопольна влада та рівень прибутковості.

Література: 8, 17, 18, 20, 34, 35.

Практичне заняття 10

Тема 10: Антимонопольне регулювання і структура галузевих ринків

Мета: засвоїти цілі, спрямованість та інструменти антимонопольного регулювання для підтримки конкуренції на галузевих ринках

Питання для обговорення:

1. Антимонопольне регулювання для підтримки конкуренції на галузевих ринках, його цілі та спрямованість.
2. Інструменти антимонопольного регулювання галузевих ринків: регулювання окремих галузей та антимонопольне законодавство.
3. Спрямування антимонопольного законодавства на регулювання структури ринку та поведінки окремих фірм.
4. Запровадження антимонопольного законодавства і проблема співвідношення між структурою ринку та антиконкурентною поведінкою, вплив Гарвардської і Чиказької шкіл.

Література: 8, 9, 10, 11, 17, 18, 20, 34, 35.

6. КОМПЛЕКСНЕ ПРАКТИЧНЕ ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

У процесі вивчення курсу «Економіка галузевих ринків» кожен студент виконує комплексне практичне індивідуальне завдання (КПЗ).

КПЗ реалізується у формі завдань дослідження обраного студентом для аналізу галузевого ринку, вирішення яких потребує успішного засвоєння змісту дисципліни та отримання навичок застосування набутих знань шляхом проведення розрахунків, обґрунтування рішень, моделювання процесів.

КПЗ видається студенту у перші два тижні навчання та виконується упродовж семестру відповідно до встановлених графіків, дотримання яких є необхідною передумовою допуску до здачі іспиту.

КПЗ видається студентам у формі переліку завдань дослідження галузевого ринку обраного студентом і узгодженого з керівником курсу.

Результати виконання комплексного практичного індивідуального завдання оцінюються викладачем у балах.

Завдання для індивідуальної роботи студентів (КПЗ)

Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки фірм на ньому.

Структура і зміст КПЗ повинні відповідати питанням плану і викладатись у логічній послідовності. Як правило, КПЗ складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У разі необхідності кожен розділ розбивається на окремі питання (2-3). КПЗ повинен містити титульний лист і зміст.

Структура КПЗ (зміст):

Вступ. У вступі слід обґрунтувати актуальність дослідження обраного галузевого ринку, практичне значення, мету і завдання виконання КПЗ.

У межах визначених **розділів** рекомендовано опрацювати наведені питання.

1. Ідентифікація галузевого ринку.

Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування. Розкрийте історію його виникнення та проаналізуйте його місце в національній та глобальній економіці. Визначте місце ринку, що був обраний для аналізу, у вітчизняних та міжнародних класифікаторах видів економічної діяльності. Обґрунтуйте продуктові та географічні межі ринку. Проаналізуйте основні показники, які характеризують попит (споживання) та пропозицію (виробництво) на досліджуваному ринку та зробіть висновки щодо стану ринкової кон'юнктури. За основними характеристиками ринку визначте його тип ринкової структури (олігополія, монополістична конкуренція тощо).

2. Конкуренція та ринкова влада фірм на галузевому ринку.

Визначте місткість галузевого ринку, що був обраний для аналізу, і частки фірм-конкурентів. Розрахуйте всі відомі показники концентрації для досліджуваного галузевого ринку (індекс концентрації, Герфіндаля-Гіршмана тощо), проінтерпретуйте дані. Встановить чи володіють ринковою владою фірми, які функціонують на досліджуваному галузевому ринку. Визначте бар'єри для входу на галузевий ринок. Виявіть стратегічні та нестратегічні бар'єри, які перешкоджають входу нових фірм на ринок, що був обраний для аналізу. Поясніть взаємозв'язок між галузевими бар'єрами входу та виходу.

3. Стратегії поведінки фірм і перспективи розвитку галузевого ринку.

Проаналізуйте стратегії поведінки фірм на галузевому ринку (щодо продуктової диференціації, вертикальних взаємодій, ціноутворення, реклами, інновацій тощо). Визначте продуктову диференціацію на галузевому ринку, обраному для досліджень. Вкажіть фактори, які впливають на диференціацію продукції на досліджуваному ринку. Яку роль відіграє реклама на цьому ринку? Проаналізуйте рівень витрат на рекламу та зробіть висновки щодо її ефективності. Розгляньте можливі методи вертикальної інтеграції та вертикальних обмежень з точки зору різних економічних агентів та можливості їх застосування у галузі, обраній для аналізу. Проаналізуйте угоди злиття та поглинання характерні для аналізованого галузевого ринку. Оцініть частку витрат на інноваційну діяльність в загальному обсязі продажу на обраному ринку. Порівняйте отримані дані з рівнем концентрації цього ринку та зробіть висновки щодо того, чи сприяє наявна ринкова структура інноваційній активності фірм, що функціонують на ньому. Проаналізуйте види цінової дискримінації, що використовуються на аналізованому ринку. Розгляньте особливості державного регулювання досліджуваного галузевого ринку. Визначте інструменти державної галузевої політики, що використовуються для регулювання цього ринку та проаналізуйте їх ефективність. Вкажіть перспективи розвитку досліджуваного галузевого ринку.

Висновки. У висновках необхідно дати коротку характеристику виконаної роботи, критично осмислити отримані у процесі проведеного дослідження результати, сформулювати висновки, що впливають із теоретичного узагальнення та аналізу практичного матеріалу, і на їх основі обґрунтувати власні пропозиції щодо поліпшення діяльності фірм та розвитку галузевих ринків.

Список використаних джерел повинен включати не менше 10 найменувань.

Додатки. У додатках розміщуються допоміжні таблиці, схеми, рисунки, розрахунки, спостережні листки, форми звітів та інші додаткові матеріали.

Рекомендований обсяг КПЗ – 15-20 сторінок. В облікований обсяг роботи не включають список використаних джерел і додатки.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

Важливе значення в процесі вивчення дисципліни «Економіка галузевих ринків» має самостійна робота студентів, яка сприяє одержанню глибоких знань, вмінь і практичних навичок.

Самостійна робота студента включає такі види діяльності:

- робота з літературою та підготовка до поточного контролю;
- виконання індивідуальної роботи як однієї з форм звітності про підсумки самостійної роботи;
- самостійне опрацювання поданих нижче питань.

Тематика самостійної роботи

1. Сучасні напрямки розвитку теорії галузевих ринків.
2. Передумови формування та поточний стан галузевої структури економіки в Україні.
3. Тенденції динаміки в структурі національної економіки України окремих галузевих ринків.
4. Тенденції розширеного відтворення основних фондів галузей промисловості України.
5. Галузеві структурні трансформації національної економіки України у контексті їх відповідності сучасним постіндустріальним тенденціям розвитку.
6. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення у добувних та обробних галузях промисловості.
7. Взаємозв'язок статистичних класифікацій світового, європейського та українського рівнів при ідентифікації галузевих ринків.
8. Етапи проведення аналізу кон'юнктури галузевого ринку.
9. Використання КВЕД для класифікації галузевих ринків за видом діяльності. Структура національної економіки за КВЕД та її динаміка.
10. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей в умовах інтернаціоналізації.
11. Галузеві особливості формування виробничих потужностей промислових підприємств.
12. Сучасні тенденції залучення і використання фінансових інвестицій у розвиток окремих галузей України.
13. Вплив галузевих нововведень на ефективність виробництва.
14. Інноваційні галузеві стратегії зарубіжних і вітчизняних фірм.
15. Вплив структури галузевого ринку на інноваційну активність підприємств.
16. Тенденції і галузева специфіка формування національного науково-технічного потенціалу.

- 17.Галузева диверсифікація виробничих потужностей за ринкових умов господарювання.
- 18.Розвиток інтегрованих структур на галузевих ринках України.
- 19.Об'єктивна необхідність і тенденції розвитку диверсифікації виробництва на різногалузевих підприємствах України.
- 20.Оцінка маркетингового потенціалу галузевих ринків України.
- 21.Технічні, організаційні та соціальні шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції.
- 22.Олігополія як найбільш закономірна і поширена структура в світовому ринковому середовищі.
- 23.Олігополії в економіці України.
- 24.Передумови розвитку та поширення методів нецінової конкуренції.
- 25.Промислова політика держави як чинник модернізації галузей економіки України.
- 26.Економічні наслідки монополізації галузі.
- 27.Потреба державного регулювання галузевих монополій.
- 28.Антимонопольна політика в Україні, особливості її проведення.

8. ТРЕНІНГ З ДИСЦИПЛІНИ

1. **Вступна частина** проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.

2. **Організаційна частина** полягає у створенні робочого настрою у студентському колективі, встановленні правил проведення тренінгового заняття (ділової гри) та умов підбиття підсумків. Ознайомлення студентів з роздатковим матеріалом: сценарієм ділової гри, бланками документів, таблицями і т. ін.

3. **Практична частина** реалізується групою чи підгрупами студентів чисельністю у 3-6 осіб шляхом виконання завдань ділової гри чи проблемних питань тренінгового заняття.

4. **Підведення підсумків** відбувається шляхом обговорення результатів виконаних тренінгового завдання групою чи підгрупами студентів. Обмін думками з питань, які виносились на тренінгові заняття.

Тематика тренінгу

1. *Тема тренінгу:* Проведення ділових переговорів між керівниками трьох різногалузевих підприємств, вироблення та прийняття спільного рішення, що задовольняє усіх учасників переговорів (ділова гра «Золоті горіхи»).

2. *Тема тренінгу:* Аналіз та оцінювання галузевої структури національної економіки України за даними статистичних збірників.

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни «Економіка галузевих ринків» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- реферати;
- розрахункові та розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- ректорська контрольна робота;
- оцінювання результатів КППЗ;
- екзамен;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

10. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Економіка галузевих ринків” визначають як середньозважену величину залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту.

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3 (підсумкова оцінка за КППЗ)	Заліковий модуль 4 (екзамен)
20%	20%	20%	40%
1. Опитування під час занять (теми 1-4 по 10 балів) = 40 балів. 2. Письмова робота (теми 1-4) = 60 балів.	1. Опитування під час занять (теми 5-10 по 5 балів) = 30 балів. 2. Письмова робота (теми 5-10 по 10 балів) = 70 балів	1. Участь у тренінгу = 10 балів 2. Написання КППЗ = 70 балів. 3. Захист КППЗ = 20 балів	Відповідь на два запитання, кожне з яких = 35 балів, задача = 30 балів, а у підсумку = 100 балів

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№ п/п	Найменування	Номер теми
1.	Комп'ютери з базовим і спеціалізованим програмним забезпеченням, що застосовуються в економічній діяльності	1-10
2.	Програмне забезпечення базових інформаційних технологій	1-10
3.	Мультимедійний проектор	1-10
4.	Екран проекційний	1-10

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бушовська Л. Б., Битий А. В. Методологія дослідження галузевих структур. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 4. С. 69-70.
2. Варналій З. С., Білик Р. Р. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України: монографія. Чернівці: Технодрук, 2018. 454 с.
3. Власова К. М. Концептуальні засади формування стратегії подолання бар'єрів входу підприємств на нові зовнішні ринки. *Економіка АПК*. 2019. № 7. С. 83-91.
4. Горбаль Н. І., Григор'єва О. Ю., Козачук А. Ю., Козачук Н. Ю. Україна в рейтингах глобальної конкурентоспроможності. *Менеджмент та підприємництво в Україні*. 2019. Вип. 1. № 1. С. 84-91. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/dec/20455/management-84-91.pdf>.
5. Господарський кодекс України: URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>.
6. Грінченко Ю. Л. Теоретичні засади забезпечення стратегічного розвитку галузі. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 72-78.
7. Дернова І. А., Боровик Т. М., Кравченко Л. В. Глобальний вимір конкурентоспроможності України. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 29-34.
8. Економіка галузевих ринків: Навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «051 Економіка», освітніх програм «Економіка та економічна політика», «Економіка та право», «Економіка підприємства» / Упорядники Ігнатюк А.І., Колоша В.В., Коваленко О.Я. К., 2018. 44 с.
9. Закон України «Про Антимонопольний комітет України». *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50, ст. 472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.
10. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36, ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

11. Закон України «Про захист економічної конкуренції». *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 12, ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.
12. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Національний класифікатор України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.
13. Клепанчук О. Ю. Теоретико-методологічні основи дослідження внутрішнього ринку. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 37. С. 28-33.
14. Костецька Н.І. Модель п'яти сил М. Портера як інструмент аналізу галузевих ринків. *Інноваційна економіка*. 2022. № 4(92). С. 131–135. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1003>. DOI: 10.37332/2309-1533.2022.4.18
15. Костецька Н.І. Системний підхід до оцінювання галузевих ринків. *Інноваційна економіка*. 2022. № 2-3(91). С. 69–74. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/956>. DOI: 10.37332/2309-1533.2022.2-3.10
16. Костецька Н.І. Сучасний стан і проблеми забезпечення конкурентоспроможності України. Сучасні аспекти розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 12-13 листопада 2021 р.). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 65–67.
17. Куц Л. Л. Економіка галузевих ринків. Конспект лекцій. Тернопіль, ТНЕУ, 2020. 98 с.
18. Куц Л. Л. Економіка галузевих ринків: ЕНМКД. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. URL: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/nmkd/3642-ekonomika-haluzevykh-rynkv>.
19. Лагутін В., Герасименко А. Галузеві ринки в економічній системі XXI століття. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. № 3. С. 5-15.
20. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни “Економіка галузевих ринків”. Укл.: В. І. Гринчуцький, Л. Л. Куц. Тернопіль, 2019. 34 с.
21. Основні показники розвитку промисловості України: Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
22. Островерх П. І., Моряк Т. П., Рудковська Н.А. Методологічні аспекти оцінки рівня монополізації економіки [Електронний ресурс]. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8099>.
23. Пілько А.Д., Вацеба М.Р. Моделі аналізу регіонального ринку картоплі. *Бізнес-Інформ*. 2019. №9. С. 130-135.
24. Розумей С.Б., Семідей К.О. Оцінювання стану конкуренції на ринку жиролійної продукції України. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 2. С. 87.
25. Ясько Ю. І. Розвиток конкуренції як фактор посткризового відновлення економіки [Електронний ресурс]. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8264>.

26. Covarrubias M., Gutiérrez G., Philippon T. From Good to Bad Concentration? U.S. Industries Over the Past 30 Years. September 2019. URL: <https://www.nber.org/papers/w25983>.
27. Gutiérrez G., Philippon T. How EU Markets Became More Competitive Than US Markets: A Study of Institutional Drift. June 2019. URL: <https://www.nber.org/papers/w24700>.
28. Gutiérrez G., Philippon T. The Failure of Free Entry. June 2019. URL: <https://www.nber.org/papers/w26001>.
29. IMD World Competitiveness Center: офіційна сторінка. URL: <http://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook/>.
30. Kruhlov V. Formation of the Environment for the Public-private Partnership Development in Ukraine. *International scientific journal "Internauka"*. 2019. № 13. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2019/13/5211>.
31. Luchko M., Szmitka S., Pynda Y., Kuts L. Expert Analysis and Impact Assessment of the Construction Sector Enterprises on the Economy: The Experience of Ukraine. *Regional Science Inquiry*, Vol. XII, (2), 2020, pp. 133-144. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41392>
32. Philippon T. The Economics and Politics of Market Concentration. *The Reporter*. 2019. No. 4, December. URL: <https://www.nber.org/reporter/2019number4/economics-and-politics-market-concentration>.
33. Philippon T. *The Great Reversal: How America Gave Up on Free Markets*. Cambridge, MA; Harvard University Press, 2019. 368 p. URL:
34. Poonam Sharma. *Fundamentals Of Industrial Economics*. HARI BOOK, 2019.
35. Schmalensee Richard L. *Industrial Economics: an Overview*. Forgotten Books, 2019. 88 p.
36. The World Factbook: URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/>.
37. World Economic Forum: офіційний сайт. URL: <https://www.weforum.org/>.